

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 338.23:658.114.4

П.П. САМОФАЛОВ,

к.е.н., доцент, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди

Державне управління джерелами фінансування інноваційного розвитку акціонерних товариств в Україні

Стаття присвячена питанням здійснення державного управління джерелами фінансування інноваційного розвитку акціонерних товариств, обґрунтовано доцільність виокремлення питань управління власним капіталом і управління зобов'язаннями. При управлінні необхідно враховувати такі функції, як прогнозування, планування, організація, мотивація, контроль, координація, а також застосування контролінгу. Основними елементами контролінгу мають бути створення центрів відповідальності та бюджетування, що потребує розробки на державному рівні типових методик їх застосування в акціонерних товариствах.

Ключові слова: державне управління, інноваційна діяльність, акціонерні товариства, класифікація джерел фінансування, власний капітал, зобов'язання, функції управління, контролінг.

П.П. САМОФАЛОВ,

к.э.н., доцент, Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет им. Григория Сковороды

Государственное управление источниками финансирования инновационного развития акционерных обществ Украине

Статья посвящена вопросам осуществления государственного управления источниками финансирования инновационного развития акционерных обществ, обоснована целесообразность разделения вопросов управления собственным капиталом и управления обязательствами. При осуществлении управления необходимо учитывать такие функции, как прогнозирование, планирование, организация, мотивация, контроль и координация, а также применение контроллинга. Основными элементами контроллинга должно быть создание центров ответственности и бюджетирование, при этом на государственном уровне необходимо разработать типовые методики их применения в акционерных обществах.

Ключевые слова: государственное управление, инновационная деятельность, акционерные общества, классификация источников финансирования, собственный капитал, обязательства, функции управления, контроллинг.

P. SAMOFALOV,

PhD, assistant professor state university Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda

The governance sources of funding Innovation development joint stock company in Ukraine

The article is devoted to questions of state control innovative sources of financing of joint stock companies, it is also maintain expediency of management own capital and management obligations. In managing it is necessary to consider the features such as forecasting, planning, organization, motivation, control, coordination and controlling application. The main elements to be controlling the creation of centers responsibility and budgeting, which requires the development at national level typical methods of their application in joint stock companies.

Keywords: governance, innovation, joint stock companies, classification financing sources, equity, liabilities, management functions, controlling.

Постановка проблеми. Удосконалення економічних відносин в Україні неможливе без кардинальних змін в управлінні суб'єктами господарювання, де особливого значення набуває посилення державного управління інноваційною діяльністю. Зокрема, В.О. Сизоненко зазначає, що «розуміння принципово нової ролі держави потребує відмови від невиправданих положень ліберальних теорій та розроблення стратегії зміни ролі держави як найпотужнішого інституту у формуванні інноваційно орієнтованої економіки» [1, с. 88].

Значущим питанням інноваційного розвитку є його фінансове забезпечення, де особливої ваги набуває пошук джерел фінансування, що передбачає вивчення як вітчизняного так закордонного досвіду. Досліджуючи питання державного фінансування інноваційного розвитку агропромислового сектору України, О.Д. Богдан зазначає, що для прискорення інноваційного процесу в Україні «слід досконало вивчити досвід: США – щодо системи контролю й аудиту фінансових витрат на науку (перевірка цільового використання бюджетних коштів, організації венчурного бізнесу); Франції – у частині, що стосується дотування організацій, які займаються науково-дослідницькою діяльністю, механізму роботи з технополісами; Японії – щодо фінансування інноваційних проектів та ролі міністерства зовнішньої торгівлі та промисловості» [2, с. 77].

В проведеному дослідженні О.М. Головінов зауважує що «нестача фінансових ресурсів, часто безуспішні зусилля по залученню іноземних інвестицій у вітчизняну економіку призвели до того, що темпи відновлення промислового та технологічного потенціалу різко сповільнилися» [3].

Вирішення багатьох проблем державного управління акціонерними товариствами вимагає вивчення джерел фінансування їх інноваційного розвитку, а також потребує перманентного їх дослідження, що свідчить про актуальність вибраної теми.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню окремих питань управління інноваційною діяльністю присвячено роботи багатьох вчених. Можна виокремити наприклад О.Д. Богдан, Т.М. Боголіб, О.І. Волкова, С.С. Гасанова, Л.А. Гайдук, А.П. Гречан, О.М. Головінова, М.П. Денисенка, Т.І. Єфименко, О.П. Квасової, Т.К. Кваші, Л.В. Лях, В.О. Сизоненка, М.В. Скиби, Г.М. Терещенко, В.М. Федосова, У.Ф. Шарпа, Дж. Гордона. Зокрема, в дослідженні Т.К. Кваші та Л.В. Лях розглянуто процес визначення пріоритетів інноваційної діяльності за допомогою форсайт методики. Автори зазначають, що варто досліджувати показник продуктивності праці, а також показник вкладу інноваційної продукції в торговельний баланс [4].

Дослідженню проблем інноваційного механізму стратегії фінансового управління присвячена

колективна монографія групи провідних вчених, де висвітлюються проблеми теоретичних аспектів впровадження фінансових інновацій, внутрішній та зовнішній вимір інновацій фінансового сектору, інноваційні підходи до обґрунтування бюджетно–податкової політики держави, інноваційний контекст забезпечення стійкості державних фінансів тощо [5].

Метою статті, враховуючи зазначене, є систематизація джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні та надання пропозицій щодо удосконалення державного управління такими джерелами в акціонерних товариствах.

Виклад основного матеріалу. Управління як система включає підсистему, яка управляє, і підсистему, якою управляють, тобто суб'єкт управління та об'єкт управління. Суб'єктом управління виступає держава, яка через нормативно–правове регулювання чи безпосередньо забезпечує фінансування інноваційної діяльності в акціонерних товариствах. Зокрема, М.В. Скиба у проведеному дослідженні зазначає, що «доволі важливим засобом впливу на інноваційну діяльність є наявність інституційно–правових механізмів, зокрема створення відповідного правового поля для ефективної інноваційної діяльності та формування відповідної системи органів державного управління, яка б справляла регулюючий вплив на суб'єктів інноваційної діяльності» [6, с. 146].

Крім цього, системний підхід до державного управління джерелами фінансування інноваційної діяльності передбачає існування єдності і взаємозв'язку суб'єкта управління та об'єкта, які повинні охоплюватись зворотнім зв'язком і знаходитись у безперервному русі та удосконаленні. Інформація про стан системи, яка циркулює в замкнутому контурі, використовується для здійснення корегування динаміки процесу управління. Державне управління джерелами фінансування інноваційної діяльності має поєднувати стратегічну перспективу і поточні завдання і орієнтуватись на швидкоплинні зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, що можливо при налагодженій замкнутій схемі управління. Виходячи з цього пропонуємо схему управління, в контур якої включено блок нормативно–правового забезпечення, блок безпосереднього фінансування, об'єкт управління, суб'єкт управління та зворотній зв'язок, що функціонують у ринковому середовищі. Зворотний зв'язок може реалізуватися через застосування контролінгу, де основними його елементами мають бути центри відповідальності та бюджетування (рис. 1).

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» [7] державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється за визначеними шляхами, що систематизовано на рис. 2.

Рисунок 1. Схема державного управління джерелами фінансування інноваційної діяльності акціонерних товариств
Джерело: побудовано автором.

Рисунок 2. Шляхи державного регулювання інноваційної діяльності

Джерело: розроблено автором за використання [7].

Кожен із зазначених шляхів вимагає фінансового забезпечення, що треба враховувати при пошуках джерел фінансування. Державне управління зазначеними шляхами буде включати нормативно-правове забезпечення, або безпосереднє фінансування. При цьому доцільно врахувати зауваження В.О. Сизоненко, який, досліджуючи питання фінансування інноваційно орієнтованої економіки в умовах інституціональної невизначеності, визначає два взаємодоповнюючих сценарії діяльності держави. По-перше, це «зосередження на вирішенні завдань забезпечення прогресивних структурних зрушень в економіці, зміні співвідношення між технологічними укладами». Для реалізації цього сценарію автор пропонує такі інструменти державного регулювання: науково-технічне прогнозування та розроблення державних науково-технічних програм. По-друге, це «створення оптимального механізму поєднання ринкових і державних важелів впливу на інноваційні процеси» [1, с. 85], що є важливим для розвитку акціонерної організаційно-правової форми власності.

В Законі «Про інноваційну діяльність» [7] визначені джерела фінансування інноваційної діяльності, що систематизовано на рис. 3.

Враховуючи напрацювання вчених, положення нормативно-правових актів, існуючий досвід фінансування інновацій, пропонуємо виокремлювати власний капітал і зобов'язання, що подано на рис. 4. Зазначені складові потребують своїх підходів до управління ними.

Виходячи зі складності системного управління, а також недостатньої можливості безпосереднього впливу держави на джерела фінансування інноваційного розвитку акціонерних товариств, вважаємо за необхідне перманентно здійснювати удосконалення нормативно-правового забезпечення. Тому розробку системного управління джерелами фінансування інноваційного розвитку акціонерних товариств до-

цільно розпочинати із перегляду нормативно-правових актів, які на сьогодні у деяких випадках є недосконалими. При цьому слід врахувати наступне.

В умовах нестабільного економічного середовища виникає проблема, яка пов'язана з тим, що більшість акціонерних товариств, орієнтуючись на поточне виживання, недостатньо уваги приділяють стратегічному їх розвитку, що породжує протиріччя інтересів корпоративних груп та держави. Тому при розробці нормативно-правового забезпечення управління фінансами, в тому числі джерелами фінансування інноваційної діяльності акціонерних товариств, необхідно враховувати стратегію управління, що має передбачати: аналіз і оцінку поточного фінансового стану та джерел фінансування інноваційного розвитку; розробку облікової політики, де крім бухгалтерського обліку законодавчо передбачити впровадження системи управлінського обліку, в тому числі і стратегічного управлінського обліку та контролінгу; визначення податкової політики; визначення кредитної політики; управління необоротними активами і визначення амортизаційної політики; управління оборотними активами; управління дебіторською і кредиторською заборгованістю; управління позичковими коштами; управління витратами і прибутками; визначення цінової політики; вибір дивідендної політики; вибір інвестиційної політики; оцінка ринкової вартості компанії.

Своєю чергою, державне управління джерелами фінансування інноваційної діяльності акціонерних товариств має охоплювати організаційну структуру управління фінансами, кадри фінансових підрозділів, фінансові інструменти, фінансові методи, інформаційні потоки фінансового характеру, технічні засоби управління фінансами.

У залежності від розмірів акціонерного товариства, а також видів діяльності структуру управління фінансами може

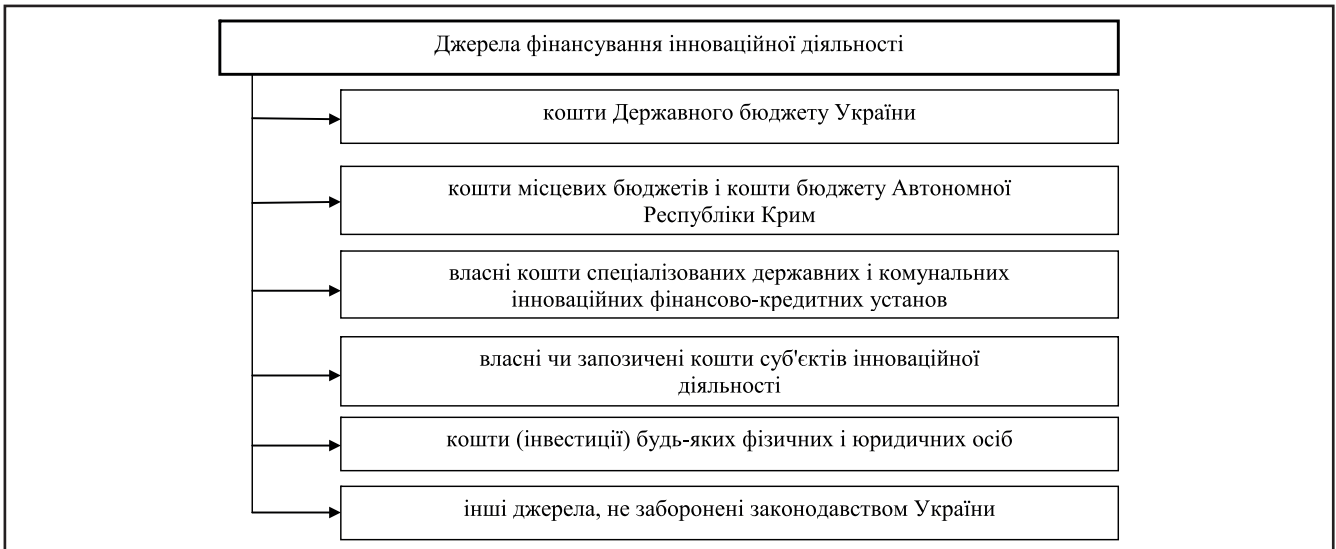

Рисунок 3. Класифікація джерел фінансування інноваційної діяльності

Джерело: розроблено автором за використання [7].

очолювати фінансовий директор, якому підпорядковуються фінансовий відділ, відділ контролінгу, відділ управлінського обліку, бухгалтерія. Фінансовий директор може виконувати роботу однієї з вищих ланок управління або надавати інформацію для прийняття управлінських рішень.

Одним із найбільш важливих джерел фінансування інноваційної діяльності акціонерних товариств є емісія цінних паперів. При цьому банки відіграють значну роль, які, купуючи цінні папери, «можуть бути інвесторами на фондовому ринку, тобто вкладати свої кошти в цінні папери інших емітентів» [11, с. 57], зокрема в акції, які випускають акціонерні товариства. Зауважимо, що мінімальний розмір статутного капіталу такого товариства згідно із Законом «Про

акціонерні товариства» [8] має становити 1250 мінімальних заробітних плат.

Зазначимо, що процес управління суб'єктом підприємницької діяльності, в тому числі джерелами фінансування інноваційної діяльності акціонерних товариств, складається з таких функцій як прогнозування, планування, організація, мотивація, контроль та координація, які взаємопов'язані між собою і вимагають підготовки необхідної інформації для прийняття конкретного рішення. При цьому за допомогою прогнозування визначаються можливі в перспективі фінансові ресурси, фінансові процеси, варіанти проведення фінансової діяльності. Прогнозування є основою фінансового планування. При здійсненні планування встановлюються кон-

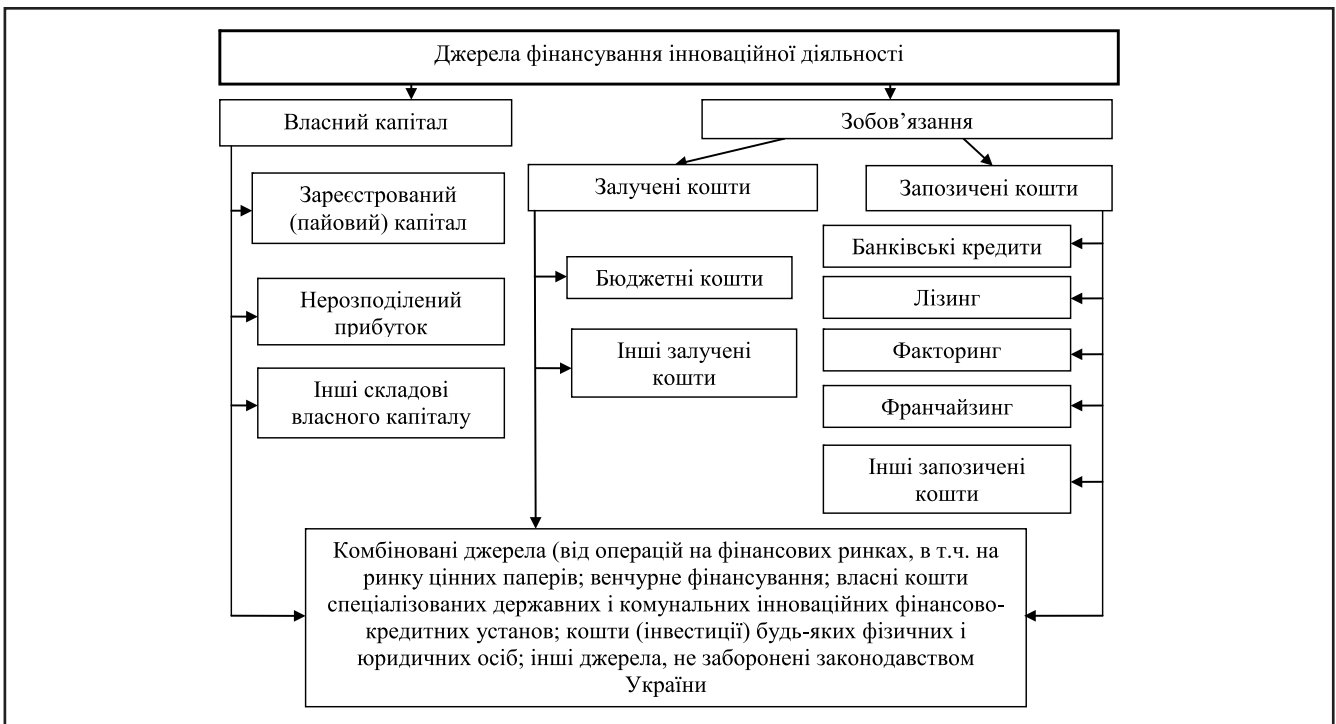

Рисунок 4. Класифікація джерел фінансування інноваційної діяльності

Джерело: побудовано автором за використання [7–10].

кретні показники і параметри фінансової системи, величину і джерела отримання фінансових ресурсів та напрямки їх використання, ступінь відповідності надходжень та витрат. Основою фінансового планування можуть бути бюджети та фінансові баланси. Однією зі складових частин фінансового планування є розробка та затвердження фінансових розділів цільових програм, бізнес-проектів та бізнес-планів. Контроль є ланкою зворотного зв'язку в системі управління фінансами, за допомогою якого надається інформація менеджерам щодо стану фінансів, ходом фінансової діяльності на всіх рівнях та ланках фінансової системи. Ланкою зворотного зв'язку може бути також контролінг. Координація передбачає реагування на ситуації, які виникають у системі державного управління джерелами фінансування інноваційного розвитку акціонерних товариств, прийняття поточних рішень; внесення змін у бюджети, баланси, фінансові розділи цільових програм, бізнес-проектів та бізнес-планів; перерозподіл фінансових ресурсів згідно нових умов.

При розробці системи державного управління фінансами, а також джерелами фінансування інноваційного розвитку акціонерних товариств слід застосовувати контролінг, що може бути відображено у типових методичних рекомендаціях.

Можна виділити такі розділи контролінгу щодо управління фінансами, в тому числі джерелами фінансування інноваційного розвитку акціонерних товариств: встановлення цілей; планування; управлінський облік; система інформаційних потоків; моніторинг; контроль; аналіз планів, результатів та відхилень; розробка рекомендацій для прийняття управлінських рішень. Застосування контролінгу як концепції управління фінансами на практиці може передбачати такі основні механізми та інструменти: здійснення класифікації витрат та управління ними; калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг; створення центрів відповідальності; складання бюджетів та здійснення контролю за їх виконанням; здійснення стратегічного фінансового планування.

Окремо в методичних рекомендаціях слід виділити створення центрів відповідальності та управління за ними, складання бюджетів та здійснення контролю за їх виконанням, здійснення стратегічного фінансового планування.

Існують різні підходи до формування центрів відповідальності. Враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід створення та діяльності таких центрів, можна запропонувати такі основні положення щодо їх формування:

- у центрі відповідальності обов'язково визначається особа, яке несе відповідальність за діяльність центра, і тільки ту діяльність, яка ведеться центром. Можливе створення таких центрів відповідальності: центри витрат, центри прибутків, центри доходів, центри інвестицій тощо;

- для основних видів витрат визначається центр відповідальності, де ці витрати є прямими, тобто на центри відповідальності доцільно відносити тільки прямі витрати. Зазначимо, що прямі витрати – це витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом;

- для кожного центра відповідальності визначаються показники його діяльності, менеджери приймають участь у визначенні показників, які знаходяться під їх контролем. При виборі показників не слід ускладнювати системи обліку;

- для кожного центра відповідальності проводиться розробка та затвердження бюджету;

- для кожного центра відповідальності встановлюються терміни звітності;

- для кожного центра відповідальності встановлюються трансфертні ціни на його продукцію;

- регулярно визначаються відхилення від бюджету та аналізуються їх причини.

- здійснюється стимулювання діяльності центрів відповідальності.

Система обробки та підготовки інформації всередині підприємства може базуватися на основі бюджетування, що передбачає розробку, аналіз та контроль бюджетів. Передусім зазначимо, що бюджет – це план діяльності суб'єкта підприємництва чи окремих його підрозділів, як правило, в кількісних вимірниках. Бюджети можуть охоплювати всі сфери фінансової діяльності, в тому числі управління джерелами фінансування інноваційного розвитку акціонерних товариств. Складання бюджету є процесом планування, як правило, на один рік з розподілом на квартали, місяці, тижні.

Бюджетування дає можливість вирішення таких питань управління фінансами: планування діяльності структурних підрозділів; координація діяльності структурних підрозділів; контроль і оцінка ефективності роботи структурних підрозділів; стимулювання діяльності працівників суб'єкта підприємництва з метою орієнтації їх на досягнення цілей.

Висновки

Державне управління джерелами фінансування інноваційного розвитку акціонерних товариств може базуватися на схемі управління, в контур якої включається блок нормативно-правового забезпечення, блок безпосереднього фінансування, об'єкт управління, суб'єкт управління та зворотній зв'язок, що функціонують в ринковому середовищі. Зворотний зв'язок може реалізуватися через застосування контролінгу. При здійсненні управління доцільно виокремлювати управління власним капіталом та управління зобов'язаннями. При управлінні необхідно врахування таких функцій, як прогнозування, планування, організація, мотивація, контроль, координація, а також застосування контролінгу. Основними елементами контролінгу мають бути створення центрів відповідальності та бюджетування, що потребує розробки на державному рівні типових механізмів їх застосування в акціонерних товариствах.

Подальші дослідження державного управління джерелами фінансування інноваційної діяльності акціонерних товариств доцільно проводити конкретно за кожним із джерел фінансування, виокремивши власний капітал та запозичені кошти.

Список використаних джерел

1. Сизоненко В.О. Фінансування інноваційно орієнтованої економіки в умовах інституціональної невизначеності // В.О. Сизоненко // Фінанси України. – 2013. – №5(210). – С. 80–89.
2. Богдан О.Д. Державне фінансування інноваційного розвитку агропромислового сектору України // О.Д. Богдан // Наукові праці НДФІ. – 2014. – №1(66). – С. 70–80.
3. Головінов О.М. Інноваційна політика держави: реалії і проблеми // О.М. Головінов // Економічний вісник університету. – 2013. – Вип. 21(1). – С. 16–21.

4. Кваша Т.К. Визначення пріоритетів інноваційної діяльності та моніторинг результатів цих пріоритетів: світовий досвід / Т.К. Кваша, Л.В. Лях // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. – К.: НДЕІ, 2014. – Вип. 12(163). – С. 59–64.

5. Інноваційні механізми стратегії фінансового управління [монографія] / редкол.: Т.І. Єфименко (голова) та ін. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. – 1302 с.

6. Скиба М. Стимулювання інноваційної діяльності в контексті посткризового відновлення економіки / М. Скиба // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. – 2011. – Вип. 2. – С. 145–152.

7. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 №40-IV. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua / laws / show / 40-15

8. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 №514-VI. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua / laws / show / 514-17

9. Шляхи активізації інноваційної діяльності підприємств: Монографія / [О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін.]; Під ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. – К.: КНУТД, 2005. – 775 с.

10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: // zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13

11. Квасова О.П. Особливості цінних паперів як інструменту інвестиційної діяльності банків / О.П. Квасова // Вісник КНУТД, 2014. – №3. – С. 57–63.

Ю.О. ГРИНІВ,

здобувач, Інститут регіональних досліджень НАН України

Інноваційна активність малого підприємництва регіону: теоретичні аспекти

Розглянуто основні визначення категорій «активізація діяльності» та «інноваційна активність малого підприємництва». Узагальнено та систематизовано основні підходи щодо визначення категорії «інноваційна активність малого підприємства». Сформульовано власне розуміння автора трактування інноваційної активності малого підприємництва.

Ключові слова: інновації, активність, діяльність, мале підприємництво, активізація діяльності, ефективність, конкурентоспроможність, регіон.

Ю.А. ГРІНІВ,

соискатель, Институт региональных исследований НАН Украины

Инновационная активность малого предпринимательства региона: теоретические аспекты

Рассмотрены основные определения категорий «активизация деятельности» и «инновационная активность малого предпринимательства». Обобщены и систематизированы основные подходы к определению категории «инновационная активность малого предприятия». Сформулировано собственное понимание автора трактовки инновационной активности малого предпринимательства.

Ключевые слова: инновации, активность, деятельность, малое предпринимательство, активизация деятельности, эффективность, конкурентоспособность, регион.

Y. HRYNIV,

Getter of Institute of regional researches of NAS of Ukraine

Innovative activity of small enterprise of region: theoretical aspects

Basic determinations of categories «activation of activity» and «innovative activity of small enterprise» are considered. Generalized and basic approaches are systematized in relation to determination of category «innovative activity of small enterprise». The own understanding of author of interpretation of innovative activity of small enterprise is set forth.

Keywords: innovations, activity, small enterprise, activation of activity, efficiency, competitiveness, region.

Постановка проблеми. Малий бізнес виступає важливим елементом ринкової економіки, який відіграє велику роль для забезпечення зайнятості населення, підтримки соціальної стабільності суспільних відносин, створення умов для розвитку конкурентоспроможного підприємства. Розвиток малого підприємництва регіону має важливе суспільно-політичне та економічне значення (утримання конкурентних засад в економіці, дотримання принципів економічної свободи, скорочення безробіття). Особлива увага при цьому приділяється забезпеченню інноваційних ефектів на основі впровадження нових технологій. Як показує досвід, в економічно розвинених країнах малі підприємства мають переваги у розробці нових технологій, що сприяють адаптації підпри-

ємства до змінних ринкових умов. Впровадження інновацій у розвиток вітчизняної економіки переплітається з активізацією інноваційної функції у сфері малого підприємництва. Однак в Україні малий бізнес має обмежений інноваційний потенціал. Найбільше малих вітчизняних підприємств зосереджено у сфері роздрібної та оптової торгівлі і частково у сфері послуг. Своєю чергою, частка малих підприємств у промисловій сфері, які сприятимуть впровадженню технологічних нововведень, залишається мізерною.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Досліджуючи проблемні аспекти активізації діяльності малих підприємств регіону на основі інновацій, першочерговим завданням є визначення суті категорії «активність». Значна